

1. **DZIW** (879) *sb m*

sg N dziw (326). ◇ *G* dziwu (23). ◇ *D* dziwowi (3) *RejPos* (2), *Calep*, dziwu (3) *BierEz*, *OpecŻyw*, *BielŻyw*. ◇ *A* dziw (122). ◇ *I* dziwem (23); -em (3) *KochPhaen* (1), *SarnStat* (2), -ém (1) *GórnTroas*, -(e)m (19). ◇ *L* dziwie (1). ◇ *V* dziwie (3). ◇ *pl N* dziwy (53), dziwowie (1) [*w* *znac.* 3. -y: -owie *RejZwierc* (3 : 1)]. ◇ *G* dziwów (99); -ów (6), -(o)w (93). ◇ *D* dziwom (15), dziwam (1) *ReszPrz*. ◇ *A* dziwy (145). ◇ *I* dziwy (36), dziwami (4); -ami *ReszPrz*, *GosłCast* (2); -y : -ami *Mącz* (2 : 1). ◇ *L* dziwi(e)ch (14), dziwach (4), dziwoch (2); -ach *Mymer*¹ [*Mymer*² : -och], *SkarKaz*; -ech : -och *RejPos* (6 : 2); -ech : -ach *BielKron* (2 : 1), *RejAp* (1 : 1); ~ -ach (2) *BielKron*, *SkarKaz*, -äch (1) *RejAp*, -(a)ch (1). ◇ *V* dziwy (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XIX w.

1. *Zjawisko nadzwyczajne, nieprawdopodobne; osobliwość; mirum Mącz, Cn; admirandum, miraculum Mącz (412)* : Kto ták żyw ták dziw widział/ Iżby kiedy brzuch zęby miał. *BierEz* Bv, Q4; Wielém o tobie [*o Jezusie*] dziwów flychál a dla tegom cie rád vzrzál. *OpecŻyw* 121v, 135v; kto flychal dzyw takouy aby ftworzenye ftworzyczyela porodzylo *PatKaz II* 26v; Dofycielmy wielkie dziwy iedni drugim na fwiecie. bo żadny tak zfwiatá nie zeydzie iako nan przyzedł. *BielŻyw* 102; *GlabGad* I7v; *MurzHist* Hv, T4; Bo widzę żeś trwożliwy pátrząc ná ty dziwy/ Iż tu leży nie ieden co wczorá był żywy. *RejWiz* 85, 11, 22v, 25, 26v, 114, 150, 164; *RejZwierz* 6; Iest pífano w Alkoranie w kfięgach Tureckich wiele dziwów śmiefznych *BielKron* 165v, 28v, 192, 326, 452; *GrzegRóżn* N3; Ponere in admirandis, Miedzi dżiwy policzác. *Mącz* 309c, 122a [2 r.], 223c [2 r.], 388b; S tákowego poftánowienia gwiazd [...] poznawam że fie táb okaże bárzo wielką y ftráfzliwa Kometá y wielkie dżiwy na powietrzu. *LeovPrzep* E3v; *RejAp* AA5v; czytáiąc ono mieyfce wftytko łobie [*pustelnik*] rozmyllał co to fá zá dziwy/ w tych fádziech Pánfkich y w tych niepoścignionych nigdy drogach iego. *RejZwierc* 174v, 205v; Zołędzyowie [...] Tákó męzne w potrzebie iák ktory s Troianow Co o nich dziwy pífzą wielce męznych pánów *PaprPan* H3v; *Oczko* 8v; Dziwym widział w záfnieniu *BielSen* 6; *KochSob* 67; *PudłFr* 25, 22; To náde wftyftkie/ dżiwy, nadziwnieyfze było/ że Syná przed Oycem męczono/ á wżák milczał widząc to. *ArtKanc* E10; Abo fady Gonzagi w Medyolánie/ zaż nie fá v ludzi dżiwem? *GórnRozm* F4; *RybGęśli* B3.

dziw czego (11): *RejPs* 55; AVguftin miedzy dziwy/ przednieyfzemi fwiatá Pífze młodego człeká/ dziw nawiętfzy/ látá. *RejZwierz* 61v; Tytus Wespezyanow fyn/ dziwy budowánia wielmożnego zięty/ [...] ledwo tho v rycerftwá vprofił/ áby kilka wież cáło zoftáwili *BielKron* 266, 274; Tu Potym Pan vkázuiąc to/ iż złemu á zátwardziálemu fercu żadna prawdá nie pomoże/ [...] dopuścił złoczyńcom onym/ chcąc okázác dziw ftałości wiernych swoich iż oni [...] vkamionowáli á zámordowáli onego niewinnego człowieká *RejPos* 24; A ktoby dżiwy tákich wod [*cieplic*] wyliczył? *Oczko* 10, 9v. Cf »dziwy fwiatá«.

W charakterystycznych połączeniach: dziw osobliwy, potworny (2), śmieszny, wielki ((na)więtszy) (16).

Fraza: »dziwu niemasz« = nie ma się co dziwić (1): owfzekić dziwu niemasz/ ielli dziś takowi ludzie zapamiętali ku zatłumieniu práwdy/ przeciwko tem którzy iá miłuią/ niewiedziéc czego tylé niewymysłaią i więcy patrzą na ftán żywota ich/ nifzli nato co omiłem bodze trzymaia *MurzNT* 51.

Zwroty: »dziw mieć w sobie« = *być dziwnym* (1): też y to niemniey dziwu ma w łobie [*illud non minore habet admirationem*] iż ponieważ wiele ludzi/ rozumem sie śprawuujących/ przyznawiając się do łwych omyłek nieiako ich żałuią: [...] á przed się [...] kochaią się w żáltárzátem wyśtępku *ModrzBaz* 102.

»powiadać (a. powieść) dziwy« [*szuk zmienny*] (4): *GórnDworz* N6; A iákie dziwy o nich [*wiarnych*] piłmá powiadaia/ ták iż ani ięzyk ani rozum o nich pomyślić nie może. *RejPos* 321 v; Ani Hektor pod Troia oktozem powieđaia nieflichane dziwi/ ani oni Deciułowie [...] mezniei cnotliwiei/ [*od Zborowskiego*] nie tzińiel *PaprUp* F3; *SkarKaz* 660b.

»dziw sprawić, stworzyć« (2 : 2): A ktoż by thákie dziwy co widzimy stworzył. *RejWiz* 114, 114; Lecż pátrżay iáko wielki dziw po łobie [*kardynał*] śprawił/ Sam niemiał nic/ á wiele potomkom zołtáwił. *RejFig* Cc3; *StryjWjaz* A4.

»dziwy stroić, broić, płodzić, robić, uczynić, strojący« = *wydziewać, wyprawiać niezwyčajne rzeczy; mirificare, monstrifieu Calep* [*szuk zmienny*] (12 : 11 : 4 : 1 : 1 : 1): Dziw nad pýy vcżynić. *FalZioł* I *2e; *RejJóz* Ov; Yze sie liew kura boi Gdi go huirzi dziwi łtroi *RejRozm* 401; Stą fortuną dzywy płodził Potym mu się łyn wrodzył. *RejKup* b4, b8v [2 r.], q5; *LubPs* P2; Bo niewiełz/ páni Rołkołz/ co zá dziwy płodzi/ A iáko tu nędzny łwiát twemi łofzki zwodzi. *RejWiz* 33v, 96, 139, 148, 169; *Leop Apoc* 13 arg; *Prot* D2; *GórnDworz* D4v; *RejPos* 153v; *BielSat* Dv; *RejZwierc* 237v; *CzechEp* [408]; *KochSz* B3v; *WerGość* 223; *BielRozm* 24; Pomłty dołyc [*Troja*] odniołá/ y zá náłzé łtoi Aż náłzbyt/ człowieczeńłtwo niech dżiwow nie broi. *GórnTroas* 24; *Calep* 664b, 673a; *GosłCast* 32; *KlonWor* 22; Tedy nie kornufálem ani kędźiorámi/ Nie wyłokim bieretem dżiwnymi łtroiámi. Głádką głowkę Pánienko małz łwoię ozdobić/ Nie day łobie ná głowie tákich dżiwow robić *ZbyłPrzyg* B3v, B2.

»trząść dziwy« = *dziwne rzeczy rozpowiadać* (1): Iempłar/ iáko Sirenis łubtelna z łwoimi Głofy formowanými á niehámołnými Zdrády/ obłudy/ fáłzcu/ pychy wyraz żywy/ Z rzeczy łácnio rozumieć/ iákie trzęsie dżiwy. *GosłCast* 11.

»dziwy wymyślać« (3): Ciłz dyabli rozmáici tám wrzędy máia/ Co nád tymi nędzniki dziwy wymyłaią. *RejWiz* 164, 5, 182.

Wyrażenia: »dziw nad dziwami« = *bardzo dziwne rzeczy* (1): Dżiw łyłżę nád dżiwámi w leciéłch zełżłych moich: Wołáłábym łnadź vmrzéc/ nił chwalić łpraw twoich. *GosłCast* 30.

»dziwne dziwy« (1): tym że podobieńłtwem mamy sie śprawowác o tym niewidomym á duchownym Ráiu/ o ktorým tu nam Ian łwięty dziwne dziwy opifowác raczy. *RejAp* 188.

»za (jeden a. niejaki) dziw« [*w tym: za dziw być* (14), (*na*)pisac (11), mieć (3), powieść (2)] (38): *BierEz* A3v; gdy záłye łpomińał [*Egnacyjus*] woyny [...] zá dżiw ieden powieđał: że [...] czterdżieści tyłięcy Wenetowie łudu mieli *OrzRozm* N 2; To iest zá ieden dziw nápiłano/ iż tey godziny gdy vmárl [*Grzegorz XI*] zgorzał páłac Papielki w Awiniłm *BielKron* 187; Takiełz ktoby iechał z niewiáłtą gdzie łpołu/ zá dżiwby tho wielki v nich [*Turków*]. *BielKron* 261; Ná tey wyłpie [*Rodis*] zá ieden dziw z łiedmi dżiwow ná łwiecie/ był łłup báłwochwáłłki vcżynion *BielKron* 269v, 134, 287, 296v, 456, 460 (25); Gdy tedy ten młodzińeńłek [!] łata łwe dołrocią y madrołcią przewyłzłzał/ tedy go za dżiw nieiaki temu to łtarcowi pokazali. *KwiatKsięż* E3; *GórnDworz* B3; *HistLan* Fv; *BielSpr* 47, 54; *CzechRozm* 140v; *PaprPan* Ee4; *ModrzBaz* 100; *ModrzBazBud* ¶ 6v; *StryjKron* 105; były tu

pierwey w Polfcze bárzo krotkie Seymy/ y Kronikarzy to wálzy zá ieden dżiw przed tym nápiáli *GórnRozm* K4v.

»niesłychany dziw« [szyk 2 : 1] (3): Miał thám ten wiek/ niesłychány wffýftkim wiekom/ á ode wffech rozgłáflániu [*lege*: w rozgłászaniu] dziw: że oto do tákiego ták wielkiego miáltá ludzie wffedffý/ czegoś inffego procz miáltá ffukáli. *Leop* *B2; *Paprup* F3; On zamek/ co równi ffwéy ná świecie nie wiedział/ [...] narodóm obcym był dżiwém niesłychánem *GórnTroas* 36.

»dziwam podobny« (1): nowy TEftáment żadnego zgoá flubu nie znał/ nie tylko żeby miał pozwálic y dopuífzcá flubu Pánieńfkicy czyfftości/ ták bárzo miedzy ludźmi rzadkicy/ y dżiwam podobney. *ReszPrz* 35.

»dziw(y) świata (tego)« (4): *RejZwierz* 61v; OTho trzeci rzeczony *Mirabilia mundi*/ to iest/ dziw fwiátá *BielKron* 173; *RejPos* 241v; Ieffi Philozoph w tym ludzkie⁸⁰ żywotá oífátnie fzczeńście kładł/ gdy kto mógl co pewnego o dżiwách światá tego y tych ftworzonych rzeczy wiedzieć/ [...] iáko nie ma być wielkie fzczeńście tych ktorzy o Pánu Bogu ták wiele wiedzą *SkarKaz* 274b.

»troje dziwy« = *bardzo dziwne rzeczy* (1): Wyfláł Krolowá w fmalcowány zbroi/ Alic iuz oná troie dziwy broi. *KochSz* B3v.

Szeregi: »dziwy a rzeczy trudne ku wierze« (1): iż fie to trefia [*dworzaninowi*] y prawdziwemu/ że go zá kłancę ludzie rozumieią/ á to ftąd/ gdy rad dziwy/ á rzeczy trudne ku wierze chociaż prawdziwe powieda *GórnDworz* N6.

»dziwy, (a, i) strachy« [szyk 2 : 1] (3): *RejPs* 201 v; Iuzelz przeczedł Czo fie pirwey działo Wielkich ftrachow y dzywow nie maó *RejJóz* Q3v; Zápomnieli Bogá [...] ktory vczyńił wielmożności w Micraimie. Dziwy w ziemi Chámowey/ ftráchy na morzu Suffkim [*mirabilia in terra Cham, terrabilia in mari Suph.*]. *BudBib Ps* 105/22.

»znaki, dziwy a wymysły świata tego« (1): Abowiem obaczywał then wfzechmogący Pan tho mdłe á nikkzemne przyrodzenie człowieczeńftwá nafzego/ iż nas záwždy miály odwozić od niego znaki/ dziwy/ á wymyflý światá tego *RejPos* 241v.

a. *W funkcji orzecznika wyraża zdziwienie, zdumienie; mirum (est) Mącz, Modrz; miror Mącz (256) :*

α. *W formie twierdzącej: dziwi, wydaje się rzeczą niezwykłą, wzbudza zdumienie [w tym: w pl (7)] (98) :* Dżiw ná świecie kruk biały/ niemnieyfzy dżiw y to/ Zeby Tyránná przedsię nawet nie zábito. *KochJez* A4; Nowinałz to? Miłuielz? zali to dżiw iáki? Wfzytek świat tym fplátány *GosłCast* 34; Dżiw rádością z fkor nie wylećieli/ A do ciebie duźnie bieżeć chćieli [!]. *RybWit* 02.

dziw u kogo (8): *RejPs* 206v; Vmnieć to będą dwa dzywy Gdyfcie tak oba wftydliwi *RejJóz* D6, Q; *RejWiz* 127v; wiefzy to dziw v mnie/ iżeś ty wefoła/ Miefzkáiąc z niecnotliwym tákim łotrem z goá. *RejZwierz* 34; *BielKron* 244; Ieden z morzá ná defzcze wypłynie./ á drugi w káluzy po koláná vthonie. A to iest wielki dziw v tych co ná tho cielefnemi oczymá pátrzáią *RejAp* 128; záprzec fie bowiem lámego siebie/ y krzyż fwoy ná fie wźiáwffzy/ ná káždy dzień/ zá Pánem z nim chodźić/ dżiw to ieden v światá/ ktory tego áni rozumie/ áni fie pálcem dotknąć chce. *NiemObr* 10.

dziw komu (10): Y dziw mnie czemuś odbiezał *BierEz* Q2v, I; *RejJóz* H3v; *RejWiz* 71; Mirabar quod hominem rudem atque ignarum tibi praeferet. Było mi to dżiw iż nád cię człowieká profftego y nieumiętnego przedkłádał. *Mącz* 124a; *Mirror*, Dżiwuyę fie/ dżiw mi. *Mącz* 223c, 223c, 344a, 456a;

y dziw to nálezym/ kiedy im powiadaia/ że w Anglijéy [...] lałki w łtudnią wrzuconé/ w kámiéń fye obracáią. *Oczko* 8.

cum inf (2): Wielki dziw cielefnie iść ná obłoki *RejPos* 135v *marg*; *BietSpr* 43v.

Ze zdaniem wyjaśniającym [w tym: *komu czemu* (9); *iż(e)* (30), *że* (10), *gdy* (7), *jako* (5), *kiedy* (5), *kto* (4), *jesli* (4), *czego* (3), *aby* (2), *co* (2), *jesliby* (2), *kiedyby* (2), *by* (1), *czemu* (1), *gdyby* (1), *iżby* (1), *żeby* (1)] (83): *BierEz* I, Q2v [2 r.], Q4; Dziw to iest/ iijz ijch mnogo przed iednym zgardzony^m vciekaią *OpecŻyw* [57]v, 81v, 144v; dzyw to yeft uyelky łczego a czo pan bog uczynyl *PatKaz II* 72, 31V [2 r.], 47 [2 r.], 48, 73; *MiechGlab* 70; *RejJóz* C5v, H3v; Ze then Bog co ná niebie możny łpráwiedliwy/ Iest dziw że nas ták długo z miłofierdzya żywi *RejWiz* 122, 5v, 11, 71v [2 r.], 144v, Cc5v (11); *OrzList* i2v; Bo wietłzyć dziw gdy młoda/ záwiła łupryná/ Vmie fwoy łtan vważyć/ a niźli łysiná. *RejZwierz* 70v, 61v; *OrzRozm* N4; *BibRadz Eccli* 16/11; *BielKron* 121, 192, 460; Mirum ni domi est, Dziw yeftli go domá niemáłz. *Mqcz* 246c, 124a, 223c [2 r.], 344a, 456a; *GórnDworz* Z7v, Aa7v, Bb3v, Kk3v; *RejPos* 21, 67, 135v [2 r.]; *ZapMaz VII Z* 4/85; Máły dziw iż zli bywáią/ Gdyż złe vczynki zyłk máią *RejZwierz* 232v, 100, 215, 234, 241v, 268 [2 r.]; *BielSpr* 43v; *CzechRozm* 81v; Która [droga] iefli fię komu nie podoba/ dziw byđá [mirum est] iefli fię mu która ina łpodoła. *ModrzBaz* 133, 34v, 53v, 144; *Oczko* 6, 8, 9; *SkarŻyw* 213, 411; *CzechEp* 72, 95; *KochJez* A4; *PudłFr* 67; iż to ieden dziw iest/ iákościé to fámi ná się łtánowić mogli. *GórnRozm* E3v; *Paprup* D; *GrabowSet* I4v, Q3; *WujNT* 208, 672; *PowodPr* 33; *SkarKaz* 519a; *GosłCast* 27, 69.

Ze zdaniem przyczynowym [(a)bowiem (2), *gdyż* (2)] (4): A było to dziwno woczoch ludzkich ále to máły dziw ábowiem fie zwolá páńłką łtáło *RejPs* 174; *BielKron* 281 v; Acż tho wđdy iuz nie ták dziw/ gdyż fie to dzyeie zá rozniewániem á zá vporem przyrodzenia złego *RejPos* 247, 283v.

W charakterystycznych połączeniach: *dziw mały* (mniejszy) (8), *niemały* (nie mniejszy) (2), *wielki* ((na)więtszy) (25), *żaden*.

Przysłowie: Kto wnadzieie ziw bedzie li bogath bedzie dziw. *ZapMaz VII Z* 4/85.

W połączeniu: »aż dziw« (2): aż dziw w tak łuchym ciele takowe wołanié *ForCnR* D4; ten łfgo obaczywłzy woyłko nieprzyaciéłłkie wielkie być [...] rzekł: Wielki to lud przeciw náłzemu máłemu/ áż dziw powiáđáć *BielSpr* 43v.

Fraza: »co(ż) (to) za dziw(y)« = *nic w tym dziwnego, to nie dziwi; quid igitur miri* *Modrz* (16): Czołz to za dzyw moia pani/ iż kto w nędzy nerzeka [!] *RejJóz* C5v; *OrzList* i2v; *GórnDworz* Aa7v; *RejPos* 135v; *CzechRozm* 81v; Coż tedy zá dziw [Quid igitur miri]/ iefliby Bog ná káždy dzień gniew łwoy ná nas wylewał? *ModrzBaz* 144, 34v; *Oczko* 6, 9; A cołz zá dziw gdy fię ludzkim kłamlwym vftom vwieść damy/ my/ ktorzy Prorokámi nieiełtełmy. *SkarŻyw* 213; *CzechEp* 72, 95; Czeńto/ cłłowieká/ y włáfny łmyłł/ zdráđzi/ Coż zá dziw/ iefli obcy zdráđnie ráđzi? *GrabowSet* I4v; *WujNT* 208, 672; Więceś Widział y Seráphiny? (-) Cołz to łá zá dziwy? Y we Lwowie ié nayđzie *CiekPotr* 72; *GosłCast* 21.

Wyrażenia: »dziw nad dziwy« (3): O dziw nad dziwy krol iest vczynion łflugá/ bog vczynion iest wilá *OpecŻyw* [123]v; tocz dzyw nath dzyuy yz bog nyegarnyony zgromadzyl fyá y lezal w yey wnąłhrznofczyach *PatKaz II* 47, 47, 66v [2 r.].

»jakie dziwy« (1): Babae, Apud Plautum pro Interiectione, [...] Admirantis, Hui/ Ey Ey yakie dziwy. *Mącz* 22c.

β. W formie zaprzeczonej: nie dziwi, wydaje się rzeczą prostą, naturalną, nie wzbudza zdumienia; *nec mirum Mącz, Modrz; mirum non sit Modrz; nec miranda, non mirum Vulg (158) : RejJóz D*; Nie ráchuie ich namniey gdy czáfu przygody/ Iákoż wież [!] że w Podolu nie dziw tákie gody. *PaprPan Aa4v; CzechEp 5v*; Nie dziw: trzy pary tylko ítarzy náydowáli/ Ktorzy íye dołkonále z íobą miłowáli *PudłFr 64*.

nie dziw czego (3): Nie dziw tego iż ludzie wízytci żądaią nauki y vmieiętności. *GlabGad A4v; SienLek 4*; czego wízytkiego nie íełt dziw/ ábowiem z naylepszego z nayśłodźzego winá/ gdy ye ná oceth obrociłz/ naykwálnieyśzy/ naymocnieyśzy ocet będzie *GórnDworz I*.

nie dziw komu (16): *RejKup y6v; RejWiz 27v; BielKron 309v; RejPos 54*; A ták nie dziw bogaczowi ítrách ímierci. *RejZwierc 169, 241v, 267*; Nie dziw męłtwo żadnemu onych Deciułow *PaprPan Cc3, E3; SkarŻyw 118; CzechEp 54*; temu mnie niedziw gdyś wm sistrzenicę íeM wziął. *ActReg 161*. *Cf nie dziw komu cum inf.*

nie dziw czemu (11): *OpecŻyw 159; WróbŻołt 37/5*; Aleć nyedziw temu/ iż Luterśka náuká [...] flowu bożemu przeciwna yełt/ gdyż y lámá wíobye nyeśworna/ nyezgodna/ nyeuśtáwiczna/ odmyenna y przeciwna. *KromRozm I G, C, [L3]; RejWiz 27v; Leop Deut 1/37; Mącz 243c*; W ten czás [po wypiciu wina] plúżą zwády/ guzy/ ízárpániny/ ochromienia/ y tákie boie. A nie dziw temu: poniewáz ítráciwśzy rozłádek/ wtopiwśzy rozum/ zátoną wízytki ípośobności do wczciwych wczynkow *ModrzBaz 52; SkarJedn 310; ActReg 161*.

nie dziw komu cum inf (4): to tylko vkázuię/ iż nie dziw to był/ zgadzác íię przodkom náłzy^m/ w onym pozwierzchnim grubym nabożeńśtwie *NiemObr 16; CzechEp 152, [415]*; Sámfon íłynie że tho był rozdárł gębę Lwowi/ Y dziśich lat to nie dziw czynic Rułakowi. *PaprPan B4*.

Ze zdaniem wyjaśniającym [w tym: komu, czemu (7); *z zapowiednikiem: temu* (2); *iż(e)* (54), *że* (34), *gdy* (3), *kto* (2), *gdyby* (1), *gdzie* (1), *jesliże* (1), *żeby* (1)] (97): Ktorzy tobie źli/ nie dziw iż y innym. *BierEz I, I, 13; OpecŻyw 133v, [192]v*; nyedzyw to yełt yłz tą panną wzyła taką lafką przy yey począczyu *PatKaz II 67, 47; PatKaz III 120v; KlerPow 3; GlabGad A4v; BierRozm 17; RejJóz E8, D5, H4; RejKup m3v, o6v, y4, y6v, aa5, cc7; KromRozm I G; RejWiz 73, 112; Leop Deut 1/37; RejZwierc 137v; OrzRozm G4; BibRadz *4v; BielKron 298v; Prot B2v; RejAp 196v*; Fránkonía [...] íełt część Niemieckiey Ziemie: á przetóz nie dziw/ że Fránkońki Lan zową téż Niemieckim Lanem. *GrzepGeom L3v*; Także też to nie íełt żadny dziw/ iż mocą íwą Bołką wítápiwśzy ná obłok/ ízedł do Bogá Oycá *RejPos 135v, 288v, 316v; BiałKat 341*; Nie dziw kto ízalon bywa s przyrodzenia/ To dziw kto ízalon z dobrego baczenia. *RejZwierc 215, 70; BudNT Gg3, li3v; CzechRozm 112v, 170v; KlónKr B2; KarnNap A2v; ModrzBaz 47v, 65, 106v; SkarŻyw 118, 283, 368, 501, 568*; Iákoż nie dziw/ iż w ták gełtym leśie dziwnych Artykułow: [...] iam tego prośtak wpatrzyc nie mógl. *CzechEp 138, 16, 54, 323; NiemObr 54; KochFr 28, 30, 85; KochMuza 25; PudłFr 16, 72; GórnRozm A4, B4v; KochProp 11; KochWr 30; ZawJeft 18; ActReg 161; OrzJan 16, 42; WyprPl B4; LatHar 578; RybGeśli A4; WuJNT 44, 68, 72, 183, 208 (13); PowodPr 27, 33, 59, 63, 68 [2 r.], 78; SkarKaz 155a; CiekPotr 65; GosłCast 30; SzarzRyt B3v*.

Ze zdaniem przyczynowym [w tym: komu, czemu (7); bo (27), gdyż (7), abowi(e)m (5), ponieważ (4), bowiem (2)] (45): *OpecŻyw* 58, 159; *WróbŻółt* 37/5; *RejPs* 98; Tacy fałszywi apostołowie są chytry robotnicy/ przemienający się w apostoły Kryształowe. Ale nie dziw. Abowim y sam Szatan przemieniał się w anioła światłości. *KromRozm I* [L3], C; *MurzHist* H4v, P; *RejWiz* 123v; *OrzList* bv, e3v; *BielKron* 309v; *ProtBaz* E2; *GórnDworz* B3, I, O5v; *RejPos* 54; *RejZwierc* 261v; *WujJud* 261v; *MycPrz I* B4v; *BudNT* a4; wszakże to wiedz iż się na tym bardzo mylą: ale nie dziw ponieważ inaczej czynić nie mogą. *CzechRozm* 52v, 7, 198v; *ModrzBaz* 52, 53v; *SkarJedn* 310; *SkarŻyw* 567; *CzechEp* 96, 197; *NiemObr* 15, 16, 124, 143; *PudlFr* [2]; *ActReg* 155; *KochCzJan* A2v; *WujNT* 278, 369, 2. *Cor* 11/14; *WysKaz*)?(2v; *GosłCast* 15, 35; Gołtyńską rzekę Wilńską też pożarł! / A nie dziw/ bo iey samą mknie do gór! *KlonFlis* G, A2v.

2. *Zjawisko niewytłumaczalne przypisywane siłom nadprzyrodzonymi, cud; znak; prodigium* *BartBydż, Calep, Cn; monstrum Mącz, Calep, Cn; miraculum, ostentum, portentum Mącz, Cn; triportenturn Cn (321)* : Ono cudo gdy wźrzeli/ Wzięcy ludzie się zumieli: Pytając ieliby kto był/ Aby im ten dziw wyłożył. *BierEz* E3v; *OpecŻyw* 4v [2 r.], 53, 68v [2 r.]; *OpecŻywList* Cv; mouy Anselmus ten dziw yż [...] przykazała była Marya panną bratu króla węgierskiego yzby iż zwyzył iż wyjąto począzła panny maryey *PatKaz I* 2, 5; *PatKaz III* 106v, 154; yestelz mahvmeth mvstapha. Boza chwala y modlitwa nacznie nych bandzie. y wylye dzywow. ktoreśl czynyl za Bozim danim. *MetrKor* 46/46 [idem 2 r.] 117, 175; *BartBydż* 124; *TarDuch* C3v; *FalZioł* +2v; *MiechGlab* *4v, *7v; Chwalcie pana boga wy miłośierne wczinki iego/ y dziwy [mirabilia] iego ktore wczynił finom ludzkim. *WróbŻółt* 106/31, 70/17; A nadzieś nam wielkie znaki ku pamiętaniu zostawił dziwow twoich *RejPs* 166, 93, 94, 115v, 143, 151v (10); *LubPs* Lv, R6v, V5; Toć dziwne thego Bogá każde śprawowanie. Y gdzież iest taki rozum by themu miał sproftać/ A nie musiał z wątpyeniem na tych dziwiech zostać. *RejWiz* 116v, 10, 114, 155, 160v, 186v (9); I moc śtrafnych dziwow twoich będą śławic [et virtutem terribilium tuorum dicent]: á wielkość twoię będą powiadać. *Leop Ps* 114/6, 106/24; Weźmiż tobie panew żelazną/ á pothaw ią miaśto muru żelaznego między tobą á między miástem/ á obroć oblicze swoie przeciw iemu/ y obłęż ie/ á dobyway go: Toć będzie dziw [signum] domowi Izraelskiemu [!]. *BibRadz Ez* 4/3, 4. *Esdr* 9/6; Ciało iego [św. Wacława] v. s. Witá w Prądze poćciwie pochowano z wielkimi dziwy abowiem [...] bez mostu y wożenia przez rzekę Wełthawę przeszło na wozie *BielKron* 323, 19, 163v, 171v, 342v, 362v *margin*, Kkkk3v; *Miraculum, aliquando pro monstro ponitur, Miásto dziwu który yest przeciw przyrodzeniu. Mącz* 223c; *Portentofus, Pełny dziwów. Mącz* 445d, 231c, 445c; dziwy są iedny prawdziwe á drugye fałszywe. *RejAp* 113v, 11v, 113v [6 r.], 114 [2 r.], 138v, 143, Dd3v [2 r.]; *HistRzym* 126; ono zebranie [...] ządziwowawłszy się onemu dziwowi tak wielkiemu/ wołáli dawaiąc chwałę á dzyęki Pánu Bogu na wysokości *RejPos* 220v, 14v, 81v, 222, 257, 353v (41); *RejZwierc* 184v [2 r.], [277]v [2 r.]; *WujJud* 71v, 221; król Bawelski walczył na nas/ owa wczyni Iehowá známi wedle wszęch dziwow swych [mirabilia ma]/ że odciągnie od nas, *BudBib Ier* 21/2, *Ex* 11/8 [9], *Ps* 95/3, 105/7, *Dan* 12/6, 4. *Esdr* 9/6, 14/5; Pádli wzyficy na zyemyę/ widząc takie dziwy *HistHel* C2, B; *SkarJedn* 270; *Oczko* 23v; Ieżczes mię z młodu ćwiczyl/ a ią boże żywy/ Y dziś wyznawam twoie niepodobné dziwy. *KochPs* 104, 59, 67; *StryjKron* 350; *CzechEp* 124; *ArtKanc* D13, I18v; *WujNT Matth* 21/15, *Luc* 5/26; Z tey tełkności ludzie niektorzy [...] nápiłáli byli książki

o dzieciństwie P. IEZVSOWYM, domyślając się rzeczy y dziwow około takie⁸⁰ dziecięcią y młodości iego. *SkarKaz* 38a; O dziwy/ mowi o łáfká Boża/ ten ktory z Oycem w zgorę siedzi/ ná ten czas (przy ołtarzu) w ręku iest wlytykich/ y lam się dáie tym ktorzy go przyimowác chcą. *SkarKaz* 243b, 81a.

dziw czego (32): Ale chciał [Bóg] dziw ten mocy łwé bołkié zachowatz ij mądrołci *OpecŻyw* 40; Bowiem iłcie to będzie ołobny dziw miłofierdzia twego iż ty nas grzełłne łprzełciwniki łwoie będziełz wyłłuchác raczył *RejPs* 94, 160; *KromRozm II* ov, ł; Rozmyłłáem ony wlyłtki twich łpraw wielkie dziwy Možność rąk twych ktorą łławnie nam tu okázowál *LubPs* ee4v; *RejWiz* 10, Cc5; Dziw Páńłkich łądow *RejAp* 47 *marg* [*idem*] Dd3v; łłufzłcze rozłłiczne łchadzály łie do Páná áby łie przypátrowály onemu dziwnemu Bołtwu iego/ y onym dziwom wielmožnołci iego *RejPos* 183, 208v, 222, 234, 235v, 271. Cf »dziw bostwa«.

W połóczeniu ł szeregowych (3): bo od Ierufalem gdzie iest gora Syon wyłłza [!] czudnołc kazania iego, nauki iego, dziwow iego, bołtwa iego. *WróbŻółt* Q3; iuzes łie náłłuchał iákie dziwy/ iákie prorocłwá/ y iákie powiełci o nim łie działý *RejPos* 38v, 148v.

W porównaniu (1): Dziwy, ktore Pan czynił/ łá iáko dzwony/ obwoływaiąc Bołtwa iego. *RejPos* 81 *marg*.

W charakterystycznych połóczeniu ł: *dziw łalszywy* (*łaleszny*) (5), *ławny* (3), *niebieski* (3), *niepodobny* (4), *osobliwy*, *osobny* (7), *przemocny*, *łstraszny* (2), *widomy* (3), *wielki* ((*na*)więłszy) (40), *łzacyjny*; *dziw od Boga* (2), *na niebie*, *z nieba*.

Frazy: »dziwy działý się (*a. wiele dziwow działó się*)« (8): Gdy łie miał z wołłkiem rułzác ty łie dziwy dzyály/ łwierzopá Záiácá vrodziłá w iego wołłku *BielKron* 117; iż łie ty dziwy tego połelłtwá łwięłtego á nowego miály dział ná zyemi á nie ná niebie. *RejAp* 57; *RejPos* 38v, 81, 105v; támze w ziemi oney [...] muchy/ plufkwy/ chrzálzłcze z obłoków ná ludzi pádály/ y inych dziwow wiele łie działó. *RejZwierc* [203]v, 205; *WujNT Act* 2/43.

»dziw stál się« (2): *BierEz* E3v; Co łie zá dziwy słłáli z ziałwienia Páńłkiego. *RejPos* 305 *marg*.

Zwroty: »dziwy (*a. wiele dziwow*) okaz(ow)ác (*a. ukaz(ow)ác*), zjawić; dziwy się ukázowály (*a. ukázowály, a. okázowály, a. wiele dziwow okázowác się będzie*)« = *ostendere mirabilia PolAnt* [*w tym: dziwy bostwa sw(oj)ego* (8), *možnołci swoich* (5)] [*szyk zmienny*] (24: 4; 3): [*Wirgilius*] miał przirodzoná, mądrołc nad inłze ludzi/ teł y czarnokxięznik był, á wiele dziwow okázowál *BielŻyw* 123; *RejPs* 144v, 203; Bo wyelkye dziwy zyáwił [*Pan*] tu łwyátu wlyłtkyemu *LubPs* X5, M4v, Y4v; *BibRadz Esth* 10/9; á tám łie / Moizelzowi dziw wielki Boży vkázál *BielKron* 28v; Wołál przez Apołtoły/ przez Męczenniki/ vkázuiąc w nich dziwy Bołtwá łwoiego. *RejPos* 60, 38v, 81V, 183, 234, 282 (19); *BudBib Mich* 7/15.

»dziwy przepowiedác« (1): iakołto bołtw^{em} nadchnienij prorocy [...] od boga niezłłczoné dziwy bytz przyłłłé przepowiedáli *OpecŻywList* C2v.

»nad dziwami siedzić« (1): *Portentis insidere*, Náđ dźiwámi łiedzić/ to yełt nie móć łie wyđziwić. *Mącz* 379d.

»dziwy (*a. [ile]*) dziwow (po-, u-) uczynić, (u)działac sprawowác (*a. sprawić*), stroić; dziw uczyniony« = *mirabilium facere, signum fieri Vulg* [*szyk zmienny*] (60 : 4 : 4; 1; 1): *OpecŻyw* 121, 122; *PatKaz II* 71v; Szwyátý Benedich zmlodołzłczy dzyuy czynyl *PatKaz III* 112; *RejRozpr* B3; Bo pan

Bog iście dziwy tam [w Egipcie] Itroił nad nami Y dzys fie wydzywować nie mozemy łami *RejJóz* N4, K4, Q3v; *SeklKat* O3v; Dzyw ołsobny iście pán bog Ten/ nałwieczye vdzyłał, Dawfy rozum czlowiekowi Abi im mądrze łhafował. *RejKup* B; *MurzHist* Rv; *MurzNT Mar* 9/38; Rołpomnicyezł ony dziwy co [Pan] raczył łprawować/ Cudá y łądy vlt yego co w nich was chcył chowác *LubPs* X6v, T2, Y5v, gg3, hh5; *Leop Ps* 76/15, 97/1, *Luc* 23/8; *RejFig* Cc; *RejZwierc* 110v; *BielKron* 142, 162; *RejAp* 3, 113, 113v, 114; *RejPos* 68, 78, 214, 234, 273 (19); *RejZwierc* 48, 65, 125, 128v, [203]v (8); *RejPosWstaw* 44; *BudBib Ex* 15/11, *Ps* 85/10, 97/1, *Is* 64/2 [3], I 462d marg; *Oczko* 6, 9 [2 r.]; *KochPs* 106, 147; A ręce ktore/ przemocne dżiwy czyniły/ grzełznicy ná krzyżu rozbili *ArtKanc* E9, E14, L3; *GrabowSet* II3.

Wyrażenia: »dziw bostwa« (15): Dawnyć to iełt zwyczaj Duchá łwiętego/ pod zákritofciami łprawować ty dziwy Bołtwá łwego. *RejAp* 3; Widziłz ząwždy nád łobą rozliczne dziwy á możności Bołtwá iego *RejPos* 177, 5, 38v, 112v, 203, 336v (14).

»dziw boży (a. boski)« [w tym: dziw boży, że (iż)... (2)] = *mirabile Dei PolAnt*; *monstrum a. triportentum deorum Cn* (9): *OpecŻyw* 176; [Panną Maryja chodziła] głouą łklonywłzy yako panną fromyefłzyua [...] zlym [[łtala]] łroga dobrym lubyezna nauełrzenyu dzyw uyelky boży *PatKaz III* 122; *BielKron* 28v, 352v marg; A dziw Boży że fie thákież w łol álbo w kámienie nie obroćimy *RejAp* 149v; *RejPos* 283v; *RejZwierc* 100; Obaczay to łiowie/ łtoy/ á przypátruy łię dziwom Bożym. *BudBib Iob* 37/14; *ArtKanc* E14.

»dziw niesłychany« (1): dziw to iełt niełlychany bog fie łtál człowiekie^m *OpecŻyw* 17.

»dziwy pańskie« (4): A łz/ iáko łan s. nápiłác raczył/ łpraw á dziwom Páńłkich/ by był włzytek łwiát piłal/ trudno by był łpiłác miał. *RejPos* 161 244v, 273v; Imo to włzytko przędłię óni nie przełtáli Swych złołci/ ani dżiwów páńłkich vwázáli. *KochPs* 77.

»łwięte dziwy« (1): Gdyż iuz łą pełne vłzy náłze opilánych thych łwiętych dziwom iego. *RejPos* 242.

Szeregi: »dziw, (i, a, albo) cud« = *signa atque portenta Vulg* [szyk 4 : 3] (7): Od złołci tefł/ wiele ié kroc dżiwy i cudami [Bog] odłtráłzá *MurzHist* R; *BibRadz Esth* 16/9; [papież Adeodatus] kłáłtor zálóżył w Rzymie [...] gdzye tám wielkie, cudá y dziwy widał y łudzyom powiełal y dołwiadłzał. *BielKron* 166v; *RejPos* 41, 204v; *BudBib* I 462d marg; *Calep* 853b.

»kuńszty i dziwy« (1): Symon czárnokłięźnik [...] czynił wiele kuńłztow y dziwom czártowłką mocą *BielKron* 142.

»dziw a niepodobieństvo« (1): Wielki dziw á wielkie niepodobieńłtwo thu dochodzi do vłzu twoich [...] krzełciáńłki człowiecze/ iż pánienká [...] ma począc w żywocie twoim łynaczká *RejPos* 270.

»dziwy a pokrytołci« (1): A iákoż fie tu kto może przypátrzyć włánie bez podpárcia Duchá łwiętego thym dziwom á thym pokrytołciám Duchá s. łan s. widziál łwiecznik/ a Pan powiełada iż to łą Kołcioły. łan s. widziál gwiazdy/ á Pan powiełada iż to łą páłterze tych kołciołow. *RejAp* 16v.

»nad dziw a nad przyrodzenie biegu łwieckiego« (1): ktore[porodzenie] fie nád dziw á nád przyrodzenie biegu łwieckiego łtác miało/ y łtáło fie iełt. *RejAp* 100.

»(dziwne a. wielkie, a. święte) sprawy, (a, i) dziwy« [szyk 5 : 5] (10): *LubPs* R4; Iáko y tu Ewányeliftá piŕze/ iŕ zbiegáli fie do niego/ widzác ony dziwne ŕprawy iego/ á ony dziwy ktore czynił nád niemocnymi onymi. *RejPos* 81; w którym [*Panu*] fie iáwnie á iálnie okazały wŕzytki ŕprawy/ dziwy/ y moŕności Boŕtwá tego pod zákryciem człowieczeńftwá iego ŕwiętego. *RejPos* 294, 143, 157, 161, 208v, 294, 331v; A chociaŕ fą rzeczy niewidome [...] iednák dŕiwow y wielkich ŕpraw Boŕkich fą pełno *SkarKaz* 347a.

»dziwy a uczynki boskie« (1): Zacne dŕiwy a vczynki Boŕkiem wam czynił *ArtKanc* E14.

»dziwy, (a, i, abo) znaki« [szyk 13 : 12] (25): yey narodenye bylo dzyuy a znakŕ przepouyedzyano *PatKaz III* 114, 106; *BielKron* 45v; Signum coelo delapsum, Znák dŕiw z niebá ŕpadł. *Mącz* 180c, 324; gdy go Apoŕtołowie pytáli o ŕkończeniu ŕwiátá/ tedy im wiele znákow powiedał y dŕiwow co fie przed tym dziać miało. *RejAp* 135v, 113; nie czekay iuŕ inych znákow a dŕiwow niebiefkich/ iuŕ wiedz [...] iŕzec ieŕt bliŕko gniew Páná twe⁶⁰. *RejPos* 244, 20, 170, 244, 282, 335 (17); *RejZwierc* 48.

»znamię, (i, albo) dziw« = *prodigium et signum Vulg* [szyk 2 : 1] (3): Iezufie vczyn tu przedemną ktore znamię/ albo dziw/ a flubuię tobie iŕz będzieŕs żyw *Opecŕzyw* 121; *LubPs* S; á wiele fię teŕ dŕiwow y známion [*prodigia et signa*] przez Apoŕtoły dŕiało w Ieruzáleł *WujNT Act* 2/43.

I sg w funkcji przysłówka: »dziwem« = *cudownie, dzięki cudowi* (1):

Wyrażenie: »dziwem boŕzym« (1): Honorik [...] nád ludem poŕpolitem okrucienftwo wielkie ukazował, tak iŕ wielim ręce y ięziki ofiekał, ktorzy wzdy dziwem Boŕzym mowy nie tracili *MiechGlab* 48.

3. *Dziwna, niezwykła istota, dziwoląg, potwór; monstrum Mymer¹, BartBydĝ; monstrosus Calag* (76) : *BierEz* A4; *Monstrum*, dzyw vel potwora *BartBydĝ* 92b; *HistAl* M5v, M8 [2 r.]; *MurzHist* R2; *Sátyrowye*/ fą dziwy s człowieczemi głowámi/ á s kozłowemi rogámi. *RejWiz* 46 marg, 5, 10v, 177; *BielKron* 127, 141v, 269, 445v, 447 (10); *Mącz* 396b; *RejPos* 5v; ieŕliŕze w iákie płoche láthá [...] ŕtárość ŕwá wniefieŕz/ tedy fie s ciebie sŕtanie iáko Chimerá ludzka/ on dziw ktorego ludzie przed tym nie widáli *RejZwierc* 127, 14v, 83 [3 r.], 83v [2 r.]; A pod tym przezwiŕkiem nierozumiałem obrzymow/ áni ŕadnych dŕiwów ludŕiam podobnych [*nec ulla hominum monstra*] *ModrzBaz* 142v, 32; Tezeus prágnác ręki podnieŕć/ Ná ŕrogi dŕiw/ albo ŕmierć/ albo czeŕć miał odnieŕć. *KochPam* 81; *Oczko* 8v; *Calag* 577b; *WODne páńftwo y ŕłone/ Z dŕiwy co żyá w tobie/ [...] Wynoŕście Páńfkie/ chwały wieczney/ ŕprawy GrabowSet* Xv, Lv; *GosłCast* 28; *ZbylPrzyg* B.

W porównaniu (7): Vŕkárzenie ná niewierniki/ iŕ v nich Koŕcioł boŕy tu ná ŕwecie iáko iáki dziw. *LubPs* Q3 marg; *Lakomŕstwo ŕtarego morŕkiemu dziwu ieŕt podobne. Bielŕzyw* 143; *BielKron* 433v, 461v; A gdy kthory do mnie záwołaŕz czáfu vcíŕnienia ŕwego iŕ iá káŕdego wyŕŕucham. [...] y wvielbie ŕe będzie káŕdy iáko iny dziw miedzy złoŕciwemi. *RejAp* 167; gdy [*Izraelici*] mieli walczyć z [...] narody ziemie obiecány/ [...] ie ŕzpiegowie thák vŕtráŕzyli byli/ powiedáiac im/ iŕ ták thák ŕrodzy narodowie á práwie iáko dŕiwowie ŕwiátá tego *RejZwierc* 257; *ZbylPrzyg* B.

W charakterystycznych połączeniach: *człowieczy dziw, ludzki, okrutny* (2), *srogi* (2), *straszliwy, wielki*.

Wyrażenia: »jaki(ś) dziw« = *tanquam monstrum JanStat* (7): A widzác go [*Ezopa*] ták ŕzpetnego/ Odwroćilá twarz od niego. [...] A ná ŕwego meŕzá ŕkárząc: Rzekác mu iákiŕ mi dŕiw dał *BierEz* B4;

FalZioł V 17b; *RejPs* 103v; Acz v wyelu ludzi byłem zá yákiś dziw/ O czymem fnađz nigdy nye myflił yáko żyw *LubPs* Q3, Q3; *SarnStat* 51, 116; *ZbylPrzyg* B.

»dziw morski« [szyk 7 : 7] (14): Czwałtégó dnia wślytki ryby ij morłkié dziwy ktoré żywą w wodách ij w morzu zbierzą fie gromadą *OpecŻyw* 193; *Mymer*¹ *nib* 1v, 27v; iże [timus, *prawdopodobnie: tuńczyk*] ieft morzki dziw iako pies, w morzu fie lęże/ ale fie na ziemi pafie. *FalZioł* IV 40c, 33a; *BielŻyw* 143; *HistAl* M5v; *BielKron* 295, 433v, 462v; Seiren, [...] Dżyw morski pánieńskiej płci z wierzchu/ od fpodku rybá. *Mącz* 396b, 376d; Ten dżiw morzki pod Skopem ieft/ y pod Rybámi/ Náđ byftrymi niebiefkich odnogi drógámi. *KochPhaen* 14, 15.

»morski dziw« = *peior. w funkcji przezwiska* (3): [niewiasty] wielkie okrucieńftwo nád nimi [młodzieńcami] poczynyli/ pobiwfy ie gęby nofy im zurzynawfy pośłáły Przemylłowi kfiążęcíu/ [...] Slachtá [...] ziecháli fie do kfiążęcía dziwuiać fie temu/ iż to takie niefłycháne okrucieńftwo od tych morfkich dziwow pochodzi/ czemu temu nie zábieży *BielKron* 319v, 218v; Trynitarze [...] háńbiá Troycę świętą/ zowiąc iá [...] Dyabelfkimi czárámi/ morfkimi dżiwámi/ piekielnym Cerbetufem. *ReszPrz* 90.

Szeregi: »bestyje a dziwy« (1): Nátychmiał kazał [Aleksander] piáć lift do Olimpiey mátki fwey y do Ariřtotelefa [...] o boiowániu y niebefpiecznořciach rozmaitych ktore w Indiey poćirpiá/ tákiez y o wielkim burzeniu ktore z beřtiámi y z rozmaitemi dziwy miewá. *HistAl* M7.

»monstrum abo dziw« (1): Nie rozumieyże teź/ áby práwicá Boża miáła fie rořciągáć iáko ręká człowiecza/ Bo być Kriřtus rořciągáć miáł rękę fwą od niebá áz do pieklá/ wedle człowieczeńfthwá fwego/ tedyćby to było monřtrum ábo iáki dziw przeciwo rozumowi ludzkíemu. *RejPos* 78.

»dziwy, (a) strachy« (3): O włáfnieź temu iezyoru przyrownáć moźeź ten márnny á řmrodliwy á wřzey gorzkořci nápełniony fwiát/ w ktorym rozmaitych dziwow/ řtráchow/ á rozmaitego niebefpyeczeńfthwá wřzedy pełno *RejPos* 174v, 174, 259v.

»dziw albo wyrodek od ludzi« (1): Wiele inych dziwow álbo wyrodkow od ludzi ná řwiecie/ zwłáźczá w Afryce/ Indiey/ á Scytiey *BielKron* 8v.

W przen (4) : Prze cię okrutny dżiwie [o pysze]/ ieft odcięta Náđzieiá *GrabowSet* D3v; CO řtráźnym iádem kropiřz/ dżiwie řrogi [o zazdrořci]/ Cudzym złym żywieřz/ y w łzách rořkofzuieřz *GrabowSet* E2v.

Fraza: »poszło na dziw« = *stało się podobne do czegoś dziwnego* (1): Bo to co ieft v nas w obyczáiu/ iż oboi ludzie mieřzkáiać w iedney Rzeczyřpolitey/ dla iedney przyczynny/ iedne řcináia/ á drugim folguia/ áza nie pořzło ná dżiw [non est monstri simile]? *ModrzBaz* 71.

Wyrażenie: »morski dziw« (1): [Leo dziewięty papieź napisał do Michała Carogrodzkiego i do Akrydana bułgarskiego biskupa wielki list] Gdy by ty do kořciołá Rzymfkie⁸⁰ przyřtał/ miáłby z tobá Rzymfki kořcioł wřzytki Kořcioły po wřzytkim řwiećie. A co to zá morfkie dziwy námiřfy brácie? *SkarJedn* 249.

4. *Uczucie zdziwienia, zdumienia; miraculum, stupor Vulg; admiratio Mącz, Vulg; miratio Calep* (37) : Poczkaycieřz trochę mało áz mię mdlořz ominie [...] Bo z dżywu y z radořci przemowić nie mogę *Rejřóz* P5v, M6v, N6v; *MurzNT* 46; Alecz wielky dżyw náftanie Kiedy fie Ludzie dowiedzá *RejKup* o8v; *HistRzym* 72 v; ále wřzythki okoliczne kráiny w dżiwie onym zátráñáć fie muřiały/

[...] widząc ony dziwne łáfki Páńfkie nád domem onym *RejPos* 296v; *RejZwierc* 175v; Y toć też iest nie bez wielkiego dżiwu [*neque ... monstrositate caret*]/ gdy w iednem domu/ iedni fię vbieráią po Niemiecku/ drudzy po Włófku *ModrzBaz* 51; *Calep* 664b.

W charakterystycznych połączeniach: dziw mały, niemały, wielki (więtzy) (16).

Zwroty: »dziw w oczu rodzić« (1): Státeczna/ y przyftoyna powaga/ gdy chodzi: Równie iáko Diáná/ że dżiw w oczu rodzi. *PudłFr* 70.

»(barzo) wielkim dziwem (za)dziwować się, zdziwić się« [*szyk zmienny*] (5 : 1): Wzruftyleś wftykę ziemię ták yż fie temu wielkiem dziwem wftytek lud dziwował *RejPs* 88; *LibLeg* 11/85v, 90; Y widziálem á oná fie niewiáftá opiłá ze krwi fwiętych [...] Y zdziwiłem fie dziwem wielkim/ kiedym iá vyrzał [*et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna Vulg Apoc* 17/6]. *RejAp* 140; *RejPos* 38v, 283.

»zdumie(wa)ć się od dziwu« (2): *Admiratione obstupefacti omhes*, Zdumieli fie wftziści od dżiwu. *Mącz* 223d, 423d.

Wyrażenie: »rzecz dziwu godna« (1): Rzecz dżiwu godna: wftzyfcy rádości winfzuią/ Y Bogá o iey trwáłość wftzyfcy wftłuią. *SkorWinsz ktv*.

Szeregi: »strach i (a) dziw« [*szyk 2 : 1*] (3): *RejJóz* N4v; fkáły [...] wíátre m fżumiáły [...] ták iż fie zdáło iákoby fie gorá trzęłá kto tám wláł z czego wielki ftrách y dziw był *BielKron* 274; oni doktorowie widząc onę mądrość dziecińftwá onego/. [...] z wielkim dziwem á práwie s ftráchem zádziwowáli fie thák dziwinym rzeczám *RejPos* 38v.

»dziw i zumienie« (2): Y nápełnieni fą dziwu y zumienia wielkiego [*impleti sunt stupore et ecstasi*] z tego co fie mu było przygodziło. *Leop Act* 3/10; *KuczbKat* 395.

Wyrażenie przyimkowe: »na dziw« (2)

~ *W połączeniu szeregowym* (2): y będą wftzyfcy wytráćeni w ziemi Egiptfkiej: [...] od mieczá y od głodu pozdycháią; y będą ná przyfięgę/ y ná dziw/ y ná przekłęctwo/ y ná pośmiech [*et erunt in iusiurandum et in miraculum et in maledictionem et in opprobrium*], *Leop Ier* 44/12, *Ier* 44/22.

Zwrot: »być, stać się na dziw« = *wzbudzić zdumienie* (2): Y ftáłá fie ziemiá wállá puftynią/ y ná dziw/ y ná przekłęctwo [*et facta est terra vestra in desolationem et in stuporem et in maledictum*] *Leop Ier* 44/22, *Ier* 44/12. ~

»w dziw(y)« = *zadziwiająco, dziwnie, niezwykle, nadzwyczajnie* (8): Iest w dziwy dobre lekarzftwo. *FalZioł* V 39v; *MurzNT* 103v; *Visendae magnitudinis arbor*, Drzewo w dżiw wyfokie. *Mącz* 494c; *GórnTroas* 8.

~ *w dziw komu* (4): yfz [*Panną Maryja*] wízwytófzczy rozmnozóna w dzyw wftzytkym była a ftąd anyelfzkym pokarmem była karmyóna *PatKaz III* 112v; *GórnDworz* K8v; Iuż mnie ftrách nie wdżiw/ będąc w wftáwiczný trwodze/ Syté mé oczy tego/ co fie dżiało frodze. *GórnTroas* 45, 74.~

»z dziwem« (3): *RejWiz* 27; A wnet potym ofwobodził ie z onego niebefpieczeńftwá ich/ thák iż wnet z wielkim dziwem wíátry y morze muftáło fie wfpokoić ná rofkazanie iego. *RejPos* 75; Twoy grob widzimy [!]/ Páni/ zacnych krolow plemię Y cnot fwiętych przybytku/ z dżiwem/ czemu ziemię Bog tobą lub ozdobił/ lubo ośierocił *SzarzRyt* Dv.

5. *Rzecz godna oglądania; widowisko* (18): Wyjazd thedy thákowy [po koronę] był/ woz czerwonym fuknem przykryty [...] przy thym woźie było ieznych czterzy łtá/ oprócz tych którzy dla dziwu iecháli *BielKron* 328v; Zywności dziwne vbogich ludzi. ALe kto fie chce tym dziwom przypátrzyć/ iáko fie chudziná żywi/ idź ná Krákowfki rynek/ tám fie nádziwuiefz/ áno iedná kiełbáki łmáży/ druga gzelce przedáie/ druga wątrobę pieczoną z octem á s cebulą *RejZwierc* 111v.

Wyrażenie: »siedm dziwów świata (a. na świecie)« = *siedem słynnych budowli i dzieł sztuki wyróżniających się wielkością i wspaniałością* (6): *BielKron* 269v [2 r.], 270v, 284; Był ten kościół Dyány w Ephezie z siedmi dziwów światá *WujNT* 479; który [grób *Mauzola*] dla łwey ołobności/ między siedmią dźiwów/ ktore łą na świecie iefł poczytány. *WysKaz*)?(2.

Wyrażenie przyimkowe: »na dziw« (10):

~ *Zwroty*: »na dziw chować, chowan« [szyk zmienny] (1 : 1): Było iego [*Oga*] łoże długo chowano/ żelázne ná dziw w Rábacie w dłuź dzyewięć łokci. *BielKron* 42; Są też tám y Iednorófcowie przy kościele/ ktore ná dźiw ludziom chowáią. *BielKron* 457.

»na dziw zbiec się (a. biec, a. zbiegać się), (s)chodzić (się), iść« [szyk zmienny] (5 : 2 : 1): Bowiem ná drzewie wyfokim/ Obieślił go na kaźń wšzytkim: [...] Ludzie kiedy to widzieli/ Ná dziw się wšzyfcy zbieżeli *BierEz* R4; *MurzHist* E2v; *KromRozm II* x2v; *RejWiz* 47v; Widząc Pan że [*Mojżesz*] idzie ná dziw [pergeret ad videndum]/ záwołał nań z pośrzodku krzá *Leop Ex* 3/4; *RejPos* 348v; Zefzło fie też y ludzi s poľpolłtwá niemáło/ Bo ná táki dziw w miełcie co żywo bieżało. Chcąc widzieć łkąd tám takie wielkie łkárby były *HistLan* F; *RejZwierc* 168. ~

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (14) : Prodigium. Erschreckunke, wielki dziw. *Mymer*¹ 28, 28; Eiusmodi monstrum. Táki dźiw. *Mącz* 101a; Mirabilitas, Dźiw. *Mącz* 223d; Phasma, Vkazanie/ zyáwienie/ dźiw. *Mącz* 297b; Portentum, Dźiw/ też znák yákich przifłżlich rzeczy. *Mącz* 445d, 324c; Monłtrum – Dźiw, chud. *Calep* 672b; Ołtentum – Dźiw. *Calep* 742a; Spectrum – Strach, dziw. *Calep* 996b, 664b, 799a, 824a, 853b.

*** *Dubium* (1) : Arystoteles [...] Pifał wiele o rzeczách przyrodzonych z dziwem przyrodzenia/ łpifał [!] kłiąg trzy łthá *BielKron* 273v.

Synonimy: 1., 2., 3. *cud*; 2. *znak, znamię*; 3. *monstrum, potwora*; 4. *zdumienie, zdziwienie*.

Cf [DZIWADŁO], DZIWIA, DZIWNÓŚĆ, DZIWO, DZIWOPLODNY, [DZIWOSPRAWCA], DZIWOWANIE, 1. DZIWOWID, 2. [DZIWOWID], DZIWOWIDZA, DZIWOWIDZNY, DZIWOWISKO, DZIWWIDZ